

KANCELARIA
SENATU

BIURO ANALIZ,
DOKUMENTACJI
I KORESPONDENCJI

Wystawianie bankowych tytułów egzekucyjnych a klauzule abuzywne

Opinie
i ekspertyzy

OE-276

WARSZAWA 2019

Materiał przygotowany przez Dział Analiz i Opracowań Tematycznych
Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji.
Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji zamawia opinie,
analizy i ekspertyzy sporządzone
przez specjalistów reprezentujących różne punkty widzenia.
Wyrażone w materiale opinie odzwierciedlają jedynie poglądy autorów.
Korzystanie z opinii i ekspertyz zawartych w tym zbiorze bez zezwolenia Kancelarii
Senatu dopuszczalne wyłącznie w ramach dozwolonego użytku w rozumieniu
ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych
(Dz. U. z 2017 r. poz. 880 ze zm.)
i z zachowaniem wymogów tam przewidzianych.
W pozostałym zakresie korzystanie z opinii i ekspertyz wymaga każdorazowego
zezwolenia Kancelarii Senatu.

© Copyright by Kancelaria Senatu, Warszawa 2019 r.

Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji
Dyrektor – Agata Karwowska-Sokołowska
tel. 22 694 94 32, fax 22 694 94 28,
e-mail: Agata.Karwowska-Sokolowska@senat.gov.pl

Wicedyrektor – Danuta Antoszkiewicz
tel. 22 694 93 21,
e-mail: Danuta.Antoszkiewicz@senat.gov.pl

Dział Analiz i Opracowań Tematycznych
tel. 22 694 92 04, fax 22 694 94 28
Redaktor prowadzący – Artur Dragan

Opracowanie graficzno-techniczne
Centrum Informacyjne Senatu
Dział Edycji i Poligrafii

Wystawianie bankowych tytułów egzekucyjnych a klauzule abuzywne

1. Tzw. klauzule abuzywne to, zgodnie z art. 385¹ § 1 kc, postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie, które nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny.
2. Ustawodawca wprowadził przykładowy katalog klauzul abuzywnych w art. 385³ kc. Zgodnie z tą regulacją w razie wątpliwości uważa się, że niedozwolonymi postanowieniami umownymi są te, które w szczególności:
 - 1) wyłączają lub ograniczają odpowiedzialność względem konsumenta za szkody na osobie;
 - 2) wyłączają lub istotnie ograniczają odpowiedzialność względem konsumenta za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania;
 - 3) wyłączają lub istotnie ograniczają potrącenie wierzytelności konsumenta z wierzytelnością drugiej strony;
 - 4) przewidują postanowienia, z którymi konsument nie miał możliwości zapoznać się przed zawarciem umowy;
 - 5) zezwalają kontrahentowi konsumenta na przeniesienie praw i przekazanie obowiązków wynikających z umowy bez zgody konsumenta;
 - 6) uzależniają zawarcie umowy od przyrzeczenia przez konsumenta zawierania w przyszłości dalszych umów podobnego rodzaju;
 - 7) uzależniają zawarcie, treść lub wykonanie umowy od zawarcia innej umowy, niemającej bezpośredniego związku z umową zawierającą oceniane postanowienie;
 - 8) uzależniają spełnienie świadczenia od okoliczności zależnych tylko od woli kontrahenta konsumenta;

- 9) przyznają kontrahentowi konsumenta uprawnienia do dokonywania wiążącej interpretacji umowy;
- 10) uprawniają kontrahenta konsumenta do jednostronnej zmiany umowy bez ważnej przyczyny wskazanej w tej umowie;
- 11) przyznają tylko kontrahentowi konsumenta uprawnienie do stwierdzania zgodności świadczenia z umową;
- 12) wyłączają obowiązek zwrotu konsumentowi uiszczonej zapłaty za świadczenie niespełnione w całości lub części, jeżeli konsument zrezygnuje z zawarcia umowy lub jej wykonania;
- 13) przewidują utratę prawa żądania zwrotu świadczenia konsumenta spełnionego wcześniej niż świadczenie kontrahenta, gdy strony wypowiedzą, rozwiążą lub odstępują od umowy;
- 14) pozbawiają wyłącznie konsumenta uprawnienia do rozwiązania umowy, odstąpienia od niej lub jej wypowiedzenia;
- 15) zastrzegają dla kontrahenta konsumenta uprawnienie wypowiedzenia umowy zawartej na czas nieoznaczony, bez wskazania ważnych przyczyn i stosownego terminu wypowiedzenia;
- 16) nakładają wyłącznie na konsumenta obowiązek zapłaty ustalonej sumy na wypadek rezygnacji z zawarcia lub wykonania umowy;
- 17) nakładają na konsumenta, który nie wykonał zobowiązania lub odstąpił od umowy, obowiązek zapłaty rażąco wygórowanej kary umownej lub odstępnego;
- 18) stanowią, że umowa zawarta na czas oznaczony ulega przedłużeniu, o ile konsument, dla którego zastrzeżono rażąco krótki termin, nie złoży przeciwnego oświadczenia;
- 19) przewidują wyłącznie dla kontrahenta konsumenta jednostronne uprawnienie do zmiany, bez ważnych przyczyn, istotnych cech świadczenia;
- 20) przewidują uprawnienie kontrahenta konsumenta do określenia lub podwyższenia ceny lub wynagrodzenia po zawarciu umowy bez przyznania konsumentowi prawa odstąpienia od umowy;
- 21) uzależniają odpowiedzialność kontrahenta konsumenta od wykonania zobowiązań przez osoby, za pośrednictwem których kontrahent konsumenta zawiera umowę lub przy których pomocy wykonuje swoje zobowiązanie, albo uzależniają tę odpowiedzialność od spełnienia przez konsumenta nadmiernie uciążliwych formalności;
- 22) przewidują obowiązek wykonania zobowiązania przez konsumenta mimo niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania przez jego kontrahenta;

- 23) wyłączają jurysdykcję sądów polskich lub poddają sprawę pod rozstrzygnięcie sądu polubownego polskiego lub zagranicznego albo innego organu, a także narzucają rozpoznanie sprawy przez sąd, który wedle ustawy nie jest miejscowo właściwy.
3. Ponieważ konsument w relacji z przedsiębiorcą uznawany jest za słabszą stronę umowy, która zawierana jest z wykorzystaniem stosowanego przez przedsiębiorcę wzorca umownego, regulacja dotycząca tzw. klauzul abuzywnych ma na celu jego ochronę. W wyroku z dnia 8 czerwca 2004 r. sygn. akt I CK 635/03 Sąd Najwyższy wskazał m.in., że

Zawarta w art. 385¹ § 1 k.c. klauzula generalna, która – pod warunkiem spełnienia określonych przesłanek – decyduje o uznaniu postanowień zamieszczonych w umowie zawartej z konsumentem za „niedozwolone postanowienia umowne” (tzw. klauzule abuzywne) dotyczy zarówno incydentalnej kontroli treści umowy, jak i abstrakcyjnej kontroli wzorca umownego. Ustawodawca użył bowiem w art. 385¹ § 1 k.c. terminu „postanowienia umowy” w znaczeniu potocznym (w imię postulatu zrozumiałości treści przepisu), obejmując nim zarówno postanowienia umowy w ścisłym znaczeniu tego terminu (czyli objęte konsensem stron postanowienia treści czynności prawnej), jak i postanowienia wzorców umownych, które nie są „postanowieniami umowy” w ścisłym znaczeniu, ale także kształtują treść stosunku zobowiązaniowego.

Klauzula generalna wyrażona w art. 385¹ § 1 k.c. zawiera przesłankę abuzywności, która obejmuje „sprzeczność z dobrymi obyczajami” i „rażące naruszenie interesów konsumenta”. Należy uznać, że oba wymienione kryteria powinny być spełnione łącznie.

Istotą dobrego obyczaju jest szeroko rozumiany szacunek dla drugiego człowieka. Z dobrymi obyczajami kłóci się zatem takie postępowanie, którego celem jest dezorientowanie konsumenta, wykorzystanie jego niewiedzy lub naiwności, ukształtowanie stosunku prawnego z naruszeniem zasady równości stron. Chodzi więc o postępowanie, które potocznie jest rozumiane jako nieuczciwe, nierzetelne, sprzeczne z akceptowanymi standardami działania.

„Interesy” konsumenta należy rozumieć szeroko, nie tylko jako niekorzystne ukształtowanie jego sytuacji ekonomicznej. Należy tu uwzględnić także takie aspekty, jak niewygodę organizacyjną, stratę czasu, nierzetelne traktowanie, czy naruszenie prywatności konsumenta.

Pojęcie „głównych świadczeń stron” należy interpretować raczej wąsko, w nawiązaniu do elementów przedmiotowo istotnych umo-

wy. Przemawia za tym treść przepisu: ustawodawca posłużył się terminem „postanowienia określające główne świadczenia stron”, a nie zwrotem „dotyczące” takiego świadczenia, który ma szerszy zakres. (Lex nr 846537).

4. Model kontroli abstrakcyjnej wzorców umownych pod kątem występowania w nich klauzul abuzywnych uległ zmianie od dnia 17 kwietnia 2016 r. W obecnie obowiązującej regulacji dotyczącej ochrony konkurencji i konsumentów, zgodnie z art. 23a ustawy dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. z 2019 r. poz. 369), zakazane jest stosowanie we wzorcach umów zawieranych z konsumentami niedozwolonych postanowień umownych, o których mowa w art. 385¹ § 1 kc.

Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, na podstawie art. 23b ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, wydaje decyzję o uznaniu postanowienia wzorca umowy za niedozwolone i zakazującą jego wykorzystywania, jeżeli stwierdzi naruszenie zakazu określonego w art. 23a tej ustawy. W decyzji Prezes Urzędu przytacza treść postanowienia wzorca umowy uznanego za niedozwolone. W decyzji tej może on także określić środki usunięcia trwających skutków naruszenia zakazu, o którym mowa w art. 23a ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, a w szczególności zobowiązać przedsiębiorcę do:

- 1) poinformowania konsumentów, będących stronami umów zawartych na podstawie wzorca, o którym mowa w ust. 1, o uznaniu za niedozwolone postanowienia tego wzorca – w sposób określony w decyzji;
- 2) złożenia jednokrotnego lub wielokrotnego oświadczenia o treści i w formie określonej w decyzji.

Ponadto Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów może nakazać publikację decyzji w całości lub w części z zaznaczeniem, czy decyzja ta jest prawomocna, w określonej w niej formie, na koszt przedsiębiorcy.

5. Zgodnie z art. 23d ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów prawomocna decyzja o uznaniu postanowienia wzorca umowy za niedozwolone ma skutek wobec przedsiębiorcy, co do którego stwierdzono stosowanie niedozwolonego postanowienia umownego, oraz wobec wszystkich konsumentów, którzy zawarli z nim umowę na podstawie wzorca wskazanego w decyzji. Jest to tak zwana rozszerzona skuteczność prawomocnej decyzji Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, będąca skutkiem tego, że dokonuje on kontroli abstrakcyjnej wzorca

umownego, a nie konkretnych umów zawartych przez przedsiębiorcę z konsumentami.

6. Na podstawie art. 31b ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów publikuje na stronie internetowej Urzędu w całości treść decyzji wydawanych na podstawie przepisów ustawy, z zastrzeżeniem, że publikacja uzasadnienia nie obejmuje tajemnicy przedsiębiorstwa, jak również innych informacji podlegających ochronie na podstawie odrębnych przepisów. Publikacja opatrzona jest informacją, czy decyzja jest prawomocna. Oznacza to, że publikacji podlegają także decyzje wydane na podstawie art. 23a ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów dotyczące klauzul abuzywnych.

Publikacja decyzji Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów zastąpi docelowo wcześniejszy rejestr klauzul niedozwolonych prowadzony przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów na podstawie art. 479⁴⁵ kpc, zgodnie z którym odpis prawomocnego wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie klauzuli za niedozwoloną sąd przesyłał Prezesowi Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, który na podstawie tych wyroków prowadzi jawny rejestr postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone.

Przepisy dotyczące prowadzenia przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów przestaną obowiązywać 10 lat po dniu wejścia w życie ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 poz. 163) – zgodnie z art. 12 ww. ustawy. Do tego czasu Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów zarówno prowadzi rejestr klauzul niedozwolonych, jak i publikuje na stronie internetowej Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w całości treść decyzji o uznaniu postanowień wzorca umownego za niedozwolone. Zgodnie z art. 9 ww. ustawy w odniesieniu do postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umów uznanych za niedozwolone stosuje się przepisy w brzmieniu dotychczasowym, nie dłużej jednak niż przez 10 lat od dnia wejścia w życie ww. ustawy czyli do 17 kwietnia 2026 r.

7. Zgodnie z art. 776 kpc podstawą egzekucji jest tytuł wykonawczy. Tytułem wykonawczym jest tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności, chyba że ustawa stanowi inaczej. Zgodnie z art. 777 § 1 kpc tytułami egzekucyjnymi są:

- 1) orzeczenie sądu prawomocne lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu, jak również ugoda zawarta przed sądem;

- 2) orzeczenie referendarza sądowego prawomocne lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu;
 - 3) inne orzeczenia, ugody i akty, które z mocy ustawy podlegają wykonaniu w drodze egzekucji sądowej;
 - 4) akt notarialny, w którym dłużnik poddał się egzekucji i który obejmuje obowiązek zapłaty sumy pieniężnej lub wydania rzeczy oznaczonych co do gatunku, ilościowo w akcie określonych, albo też wydania rzeczy indywidualnie oznaczonej, gdy w akcie wskazano termin wykonania obowiązku lub zdarzenie, od którego uzależnione jest wykonanie;
 - 5) akt notarialny, w którym dłużnik poddał się egzekucji i który obejmuje obowiązek zapłaty sumy pieniężnej do wysokości w akcie wprost określonej albo oznaczonej za pomocą klauzuli waloryzacyjnej, gdy w akcie wskazano zdarzenie, od którego uzależnione jest wykonanie obowiązku, jak również termin, do którego wierzyciel może wystąpić o nadanie temu aktowi klauzuli wykonalności;
 - 6) akt notarialny określony w pkt 4 lub 5, w którym niebędąca dłużnikiem osobistym osoba, której rzecz, wierzytelność lub prawo obciążone jest hipoteką lub zastawem, poddała się egzekucji z obciążonego przedmiotu w celu zaspokojenia wierzytelności pieniężnej przysługującej zabezpieczonemu wierzycielowi.
8. Przed 26 listopada 2015 r. banki mogły wystawiać na podstawie art. 96-98 Prawa bankowego tzw. bankowe tytuły egzekucyjne, które stanowiły akty, o których mowa w art. 777 § 1 kpc, zatem po nadaniu im klauzuli wykonalności stawały się tytułami wykonawczymi. Wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 kwietnia 2015 r. sygn. akt. 45/12 regulacja art. 96 ust. 1 i art. 97 ust. 1 Prawa bankowego została uznana za niezgodną z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i miała utracić moc obowiązującą z dniem 31 sierpnia 2016 r. Jednak przed nadejściem tego terminu regulacja art. 96-98 Prawa bankowego została uchylona z dniem 26 listopada 2015 r. przez ustawę z dnia 25 września 2015 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 poz. 1854). Zgodnie z jej art. 11 ust. 1 postępowanie w sprawie o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu wszczęte i niezakończone przed dniem jej wejścia w życie podlegało umorzeniu.

Również do dnia 26 listopada 2015 r. spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, na podstawie art. 29a ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych,

mogły wystawiać tytuły egzekucyjne kasy na podstawie ksiąg lub innych dokumentów związanych z dokonywaniem czynności, o których mowa w art. 3 ust. 1 ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, lub zabezpieczaniem wierzytelności wynikających z tych czynności. Także ta regulacja została uchylona przez ustawę z dnia 25 września 2015 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw.

Zgodnie z art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 25 września 2015 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw, bankowy tytuł egzekucyjny, któremu nadano klauzulę wykonalności na podstawie przepisów dotychczasowych, zachowuje moc tytułu wykonawczego także po dniu wejścia w życie niniejszej ustawy. Oznacza to, że choć nie mogą być wystawiane nowe bankowe tytuły egzekucyjne ani nadawane im klauzule wykonalności, to w obrocie prawnym pozostają bankowe tytuły wykonawcze, którym nadano klauzulę wykonalności przed 26 listopada 2015 r.

Zgodnie z art. 11 ust. 2 tej zmiany ustawy - Prawo bankowe jeżeli przed dniem wejścia w życie tej ustawy wydano postanowienie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu, dalsze postępowanie w sprawie o nadanie klauzuli wykonalności toczy się według przepisów dotychczasowych, czyli na podstawie uchylonego przez tę ustawę art. 786² kpc, który dotyczył nadania klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnego.

Zgodnie z tą regulacją, w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu sąd badał, czy dłużnik poddał się egzekucji oraz czy roszczenie objęte tytułem wynika z czynności bankowej dokonanej bezpośrednio z bankiem lub z zabezpieczenia wierzytelności banku wynikającej z tej czynności. Jeżeli wykonanie tytułu egzekucyjnego było uzależnione od zdarzenia, które udowodnić powinien wierzyciel, sąd nadawał klauzulę wykonalności, po dostarczeniu dowodu tego zdarzenia w formie dokumentu.

Na podstawie art. 795 § 1 kpc zarówno wierzycielowi, jak i dłużnikowi przysługuje zażalenie na postanowienie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności. Regulacja ta dotyczyła także klauzul wykonalności nadawanych bankowym tytułom egzekucyjnym. W odniesieniu do tych regulacji Sąd Najwyższy wskazywał, że „sądowa kontrola bankowych tytułów egzekucyjnych, dokonywana w postępowaniu klauzulowym, przeprowadzana jest w ograniczonym zakresie i nie może eliminować wszystkich wadliwości tych

tytułów.” (Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2006 r. sygn. akt. III CK 325/05, Lex nr 183597).

Ze względu na utratę mocy obowiązującej przepisów dotyczących wystawiania bankowych tytułów egzekucyjnych oraz przepisów o nadawaniu im klauzul wykonalności, przy pozostawieniu w obrocie prawnym jedynie tych bankowych tytułów egzekucyjnych, którym klauzulę wykonalności nadano przed 26 listopada 2015 r., nowa regulacja dotycząca klauzul abuzywnych nie wpływa bezpośrednio na obowiązywanie bankowych tytułów egzekucyjnych, którym klauzulę wykonalności nadano przed 26 listopada 2015 r. Może jednak wpływać na sytuację dłużnika w związku z regulacją art. 23d ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, dotyczącą rozszerzonej prawomocności prawomocnych decyzji Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów dotyczących klauzul abuzywnych, jako podstawa tzw. powództwa opozycyjnego, o którym mowa w art. 840 kpc.

9. W związku z utratą możliwości wystawiania bankowych tytułów egzekucyjnych, banki mogą przyspieszyć dochodzenie swoich roszczeń z wykorzystaniem tzw. dobrowolnego poddania się egzekucji na podstawie aktu notarialnego (w szczególności w trybie art. 777 § 1 pkt 4 i 5 kpc). Tytuły egzekucyjne w postaci aktów notarialnych nie korzystają z powagi rzeczy osądzonej, jak ma to miejsce w przypadku prawomocnych orzeczeń sądowych. Sąd Najwyższy uznał, że „formą aktu notarialnego muszą być objęte wszystkie istotne elementy czynności prawnej, jaką jest oświadczenie dłużnika o poddaniu się egzekucji (art. 777 § 2 kpc), w tym oznaczenie stosunku prawnego, z którego wynika egzekwowany na podstawie takiego tytułu obowiązek” (Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2015 r. sygn. akt. II CSK 455/14, LEX nr 1790977).

Zdaniem Sądu Najwyższego:

W wypadku nadawania klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu chodzi o klauzulę wykonalności o charakterze deklaratoryjnym. Zakres kognicji sądu w tym postępowaniu jest ograniczony do zagadnień proceduralnych, tj. zbadania występowania przesłanek procesowych, ustalenia, czy określony akt spełnia wymagania przewidziane w przepisach dla danego rodzaju tytułu egzekucyjnego, stwierdzenia, czy dany akt, ze względu na swoją treść, nadaje się do wykonania w drodze egzekucji, oraz ustalenia, czy wystąpiło zdarzenie, od którego uzależnione jest wykonanie tytułu egzekucyjnego. (...) sąd ustala jedynie, czy tytuł prawny został wskazany, nie bada natomiast jego treści ani jego istnienia.

Sąd bada także, czy spełniony został zakreślony w akcie notarialnym termin spełnienia świadczenia; zarówno w razie nienadejścia terminu, jak i w przypadku jego nieoznaczenia istnieje podstawa do odmowy nadania klauzuli wykonalności.

Mając na względzie zakres kognicji sądu w tym postępowaniu klauzulowym należy dojść do wniosku, że dłużnik – zwalczając postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności – może kwestionować w drodze zażalenia (art. 795 § 1 k.p.c.) wyłącznie formalne przesłanki jej nadania; kontrola sądu nie może zmierzać do oceny zasadności lub istnienia obowiązku objętego treścią tytułu egzekucyjnego. Trafnie podniesiono w literaturze, że od wskazanej zasady występuje wyjątek, jeżeli dłużnik uzyskał prawomocny wyrok stwierdzający nieważność swego oświadczenia woli o poddaniu się egzekucji; stanowi on podstawę odmowy nadania klauzuli wykonalności, co wynika z unormowania zawartego w art. 365 § 1 k.p.c.

(...) Środkiem obrony dłużnika przed egzekucją opartą na akcie notarialnym jest powództwo opozycyjne (art. 840 k.p.c.); wtedy po raz pierwszy może dojść do zbadania oświadczenia o poddaniu się egzekucji pod kątem jego zgodności z prawem materialnym. Podstawą tego powództwa jest nieważność, wzruszalność lub bezskuteczność oświadczenia o poddaniu się egzekucji. Nawet zarzut dłużnika, że obowiązek świadczenia w ogóle nie powstał, wobec czego roszczenie wskazane w akcie notarialnym jest bezzasadne, podlega rozpoznaniu w postępowaniu wszczętym przez powództwo przeciwegzekucyjne, wyłączenie zatem możliwości oceniania materialnoprawnej skuteczności czynności prawnej w ramach postępowania klauzulowego nie oznacza pozbawienia strony możliwości ochrony jej praw. Orzeczenie wydane w wyniku wytoczenia powództwa określonego w art. 840 k.p.c. ma charakter prawokształtujący, tj. powodujący powstanie, ustanie lub zmianę stosunku prawnego. (Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 2008 r. sygn. akt. III CZP 155/07, OSNC 2009/3/42).

10. Na podstawie art. 840 § 1 kpc dłużnik może w drodze powództwa żądać pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności w całości lub części albo ograniczenia, jeżeli przeczy zdarzeniom, na których oparto wydanie klauzuli wykonalności, a w szczególności gdy kwestionuje istnienie obowiązku stwierdzonego tytułem egzekucyjnym niebędącym orzeczeniem sądu albo gdy kwestionuje przejście obowiązku mimo istnienia formalnego dokumentu stwierdzającego to przejście; po powstaniu tytułu egzekucyjnego nastąpiło zdarzenie,

wskutek którego zobowiązanie wygasło albo nie może być egzekwowane; gdy tytułem jest orzeczenie sądowe, dłużnik może oprzeć powództwo także na zdarzeniach, które nastąpiły po zamknięciu rozprawy, a także na zarzucie spełnienia świadczenia, jeżeli zgłoszenie tego zarzutu w sprawie było z mocy ustawy niedopuszczalne.

Natomiast małżonek, przeciwko któremu sąd nadał klauzulę wykonalności na podstawie art. 787 kpc, może w drodze powództwa żądać pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności w całości lub części albo ograniczenia, jeżeli wykaże, że egzekwowane świadczenie wierzycielowi nie należy się, przy czym małżonkowi temu przysługują zarzuty nie tylko z własnego prawa, lecz także zarzuty, których jego małżonek wcześniej nie mógł podnieść.

Należy uznać, że opublikowanie przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów prawomocnej decyzji, o której mowa w art. 23b ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, ze względu na regulację zawartą w jej art. 23d będzie miało wpływ na sytuację wszystkich konsumentów, którzy zawarli z danym przedsiębiorcą umowę na podstawie wzorca wskazanego w decyzji, a zatem może być podstawą powództwa przeciwegzekucyjnego, o którym mowa w art. 840 § 1 kpc.

Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2002 r., sygn. akt. I PKN 197/01 „powództwo przeciwegzekucyjne może być realizowane tylko pod warunkiem, że istnieje potencjalna możliwość wykonania tytułu wykonawczego. Żądanie pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności nie może być jednak skutecznie złożone po wyegzekwowaniu należności w całości.” (Wokanda 2002/12/27). Oznacza to, że w przypadku tytułów wykonawczych wydanych na podstawie tytułów egzekucyjnych nie będących orzeczeniami sądowymi, prawomocne uznanie za niedozwoloną klauzuli umownej, na której oparte jest roszczenie objęte tytułem wykonawczym może być podstawą do wystąpienia z powództwem przeciwegzekucyjnym, dopóki należność nie zostanie wyegzekwowana w całości, może więc ono dotyczyć także tytułów wykonawczych opartych na bankowych tytułach egzekucyjnych, które otrzymały klauzulę wykonalności przed 26 listopada 2015 r., a egzekucja nadal się toczy, a także tytułów wykonawczych opartych na dobrowolnym poddaniu się egzekucji na podstawie aktu notarialnego.

11. W obecnie obowiązującym stanie prawnym konsument, przeciw któremu przed 26 listopada 2015 r. nadano klauzulę wykonalności bankowego tytułu egzekucyjnego opartego na umowie zawierającej klauzulę abuzywną, może powoływać się na tę okoliczność

wytaczając powództwo przeciwegzekucyjne na podstawie art. 840 kpc tak długo, jak egzekucja nie doprowadzi do wyegzekwowania całości roszczenia objętego tytułem wykonawczym. W powództwie przeciwegzekucyjnym może on się powoływać na prawomocną decyzję Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów wydaną przeciwko drugiej stronie umowy, ze względu na rozszerzoną prawomocność takich decyzji wynikającą z art. 23d ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów.

Również w przypadku tytułów wykonawczych wydanych na podstawie innych klauzul egzekucyjnych konsument może wystąpić z powództwem przeciwegzekucyjnym na podstawie art. 840 kpc w przypadku, gdy egzekwowane roszczenie oparte jest na klauzuli uznanej za abuzywną.

12. Dążąc do zwiększenia ochrony konsumentów w przypadku dochodzenia od nich roszczeń przez przedsiębiorców potencjalnie rozważyć można *de lege ferenda* zmianę roli sądu w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności tak, by nałożyć ustawowo na sąd nadający klauzulę wykonalności badanie, czy tytuł egzekucyjny w formie dobrowolnego poddania się egzekucji na podstawie aktu notarialnego nie jest oparty na podstawie umowy zawierającej niedozwoloną klauzulę umowną.

Byłaby to jednak całkowita zmiana roli sądu w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności oraz osłabienie pewności wierzyciela – przedsiębiorcy w przypadku zabezpieczania jego roszczeń w stosunku do konsumentów w formie dobrowolnego poddania się egzekucji w formie aktu notarialnego i w konsekwencji zwiększenie jego ryzyka. Kontrola mogłaby być jednak ograniczona jedynie do formalnej weryfikacji przez sąd nadający klauzulę wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, o którym mowa w art. 777 § 1 pkt 4-6 kpc, czy umowa przedsiębiorcy z konsumentem, w związku z którą konsument poddał się egzekucji z aktu notarialnego, nie zawiera klauzuli objętej prawomocną decyzją Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów o uznaniu jej za niedozwoloną klauzulę umowną wydaną w stosunku do przedsiębiorcy będącego stroną tej umowy.

W okresie przejściowym, w którym istnieje nadal także rejestr postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, weryfikacja powinna dotyczyć również tego rejestru.

Ewentualne brzmienie stosownych przepisów – zmiana kpc:

Nowy art. po art. 780 kpc:

„Art. X

§ 1. Do wniosku o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, o którym mowa w art. 777 § 1 pkt 4-6, wnioskodawca załącza:

- 1) oświadczenie, że stosunek prawny, w związku z którym dłużnik poddał się egzekucji, nie jest umową między przedsiębiorcą a konsumentem, albo
- 2) w przypadku gdy stosunek prawny, w związku z którym dłużnik poddał się egzekucji, jest umową między przedsiębiorcą a konsumentem – treść tej umowy.

§ 2. W przypadku, o którym mowa w § 1 pkt 2, sąd rozpoznający wniosek o nadanie klauzuli wykonalności odmawia nadania klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, o którym mowa w art. 777 § 1 pkt 4-6, jeżeli jest on związany z umową między przedsiębiorcą a konsumentem zawierającą niedozwoloną klauzulę umowną objętą prawomocną decyzją Prezesa Urzędu Konkurencji i Konsumentów wydaną w stosunku do przedsiębiorcy, który jest stroną tej umowy.”

Przepis przejściowy

„Art. ...

Do dnia 17 kwietnia 2026 r. postanowienie art. X ustawy o której mowa w art. ... stosuje się także odpowiednio do niedozwolonych klauzul umownych stosowanych przez przedsiębiorcę będącego stroną umowy, w związku którą toczy się postępowanie klauzulowe, wpisanych do rejestru klauzul niedozwolonych prowadzonego przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów na podstawie art. 479⁴⁵ ustawy, o której mowa w art. ...”

W przypadku wprowadzenia do kpc powyższego uregulowania, kontrola sądu nadającego klauzulę wykonalności nadal miałaby charakter wyłącznie formalny, jednak rozszerzona byłaby także na umowę, w związku z którą doszło do powstania tytułu egzekucyjnego, o którym mowa w art. 777 § 1 pkt 4-6 kpc i konieczność zweryfikowania, czy nie zawiera ona klauzul abuzywnych objętych decyzją Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów wydaną w stosunku do przedsiębiorcy – strony tej umowy (a w okresie przejściowym także klauzul abuzywnych wpisanych do rejestru klauzul niedozwolonych).

Ewentualna zmiana roli sądu w toku postępowania o nadania klauzuli wykonalności w przypadku tytułów egzekucyjnych, o których mowa w art. 777 § 1 pkt 4-6, wymaga szczególnego przemyślenia pod kątem wyważenia – z jednej strony ograniczonej roli sądu

w tym postępowaniu, na co wskazano w szczególności w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 2008 r. sygn. akt. III CZP 155/07, OSNC 2009/3/42, a z drugiej strony – poziomu ochrony konsumenta w relacji z przedsiębiorcą stosującym klauzule abuzywne.

Wykaz podstawowych skrótów:

kc – kodeks cywilny,

kpc – kodeks postępowania cywilnego

Prawo bankowe – ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe